

Reykjavík

Landpromemoria: Island

Basfakta¹

Officiellt namn:	Republiken Island (Lýðveldið Ísland)
Huvudstad:	Reykjavík
Språk:	Isländska
Yta:	103 000 km ²
Folkmängd:	350 710, varav drygt 224 000 i huvudstadsregionen (jan. -18).
Födelsetal:	1,7 (-17)
Religion:	Evangelisk-luthersk statskyrka
Statsskick:	Republik
Statschef:	President Guðni Th. Jóhannesson
Regeringschef:	Statsminister Katrín Jakobsdóttir (Vänster Gröna)
Regeringspartier:	Vinstri Græna (Vänster Gröna), Sjálfstæðisflokkurinn (Självständighetspartiet) och Framsóknarflokkurinn (Framstegspartiet)
Parlament:	Alltinget (Alþingi), en kammare, 63 ledamöter
Mandat i parlamentet:	- Sjálfstæðisflokkurinn (Självständighetspart.) 16 - Vinstri-græna (Vänster-gröna) 11 - Framsóknarflokkurinn (Framstegspartiet) 8 - Samfylkingin (Socialdemokratiska alliansen) 7 - Miðflokkurinn (Centerpartiet) 7 - Píratar (Piratpartiet) 6 - Viðreisn (Renässans/upprättelse) 4 - Flokkur Fólksins (Folkets parti) 4

¹ Statistik från Islands statistikmyndighet (Hagstofa Íslands) om inte annat uppges.

Talman:	Steingrímur J. Sigfússon (Vänster-gröna)
Senaste allmänna val:	Kommunalval 26 maj 2018 Nyval 28 oktober 2017 Nyval 29 oktober 2016 Presidentval 25 juni 2016
Kommande allmänna val:	Presidentval 2020
Valuta:	Króna (ISK) 1 SEK=12,32 ISK (snitt -18 ²)
BNP (-17)	2 555 mdr ISK.
BNI per capita (-16) ³ :	56 760 USD (Sverige: 54 770 USD)
Tillväxt:	4,0 % (-17), progn. 4,4 % (-18), 2,7 % (-19) ⁴
Viktigaste handelspartners varor:	Export (FOB, -18) ISK 433 mdr, ⁵ varav NL 30,9%, UK 9,6%, ES 8,5%, SE 0,5 % EES totalt 74,1 %.
	Import (Cif, -17) ISK 601,6 mdr, varav NO 11,6%, DE 9,3%, USA 8,9%, SE 4,5% , EES totalt 50%.
Viktigaste handelspartners tjänster:	Export (-17) ISK 675 mdr, varav ⁶ USA 28,7%, UK 11,6%, DE 6,8% SE 3,1% EES totalt 46,5 %.
	Import (-17) ISK 404 mdr, varav USA 16,9%, UK 16 %, DK 8,8%, SE 3,6% EES totalt 68,9 %.
Viktigaste exportsektorer (-17)	Turism 38%, %, fiskprod. 19%, aluminium 18 ⁷
Inflation:	1,8% (-17), prog. 2,7% (-18), 3,4 % (-19) ⁸
Statsskuld:	Offentlig sektors bruttoskuld i procent av BNP: 42,3% (-17), prog: 40% (-18), samt 37% (-19) ⁹
Bytesbalans:	4,1% (-17), prog: 3,6% (-18) samt 1,8% (-19) ¹⁰

² Islands Riksbank (Sedlabanki Íslands)

³ World Bank

⁴ Islands Riksbank (Sedlabanki Íslands)

⁵ Statistikmyndigheten (Hagstofa Íslands)

⁶ Statistikmyndigheten (Hagstofa Íslands)

⁷ Statistikmyndigheten (Hagstofa Íslands)

⁸ Islands Riksbank (Sedlabanki Íslands)

⁹ Islands Riksbank (Sedlabanki Íslands)

Arbetslöshet:	2,8% (-17), 2,8% (-18), 3,0% (-19) ¹¹
Energi:	Geotermisk energi och vattenkraft svarar för nästan all elproduktion och cirka 80% av total energiförbrukning. Resten täcks av importerade fossila bränslen, främst för transport- och fiskerisektorn.

Kort historik

Som första bofasta befolkning i Island anges irländska munkar från slutet av 700-talet. De lämnade när nordbor anlände på 870-talet. "Sveasonen" Garðar Svavarsson uppges ha landstigit på den plats där Húsavík nu är belägen (nordöstra Island) omkr. år 870. Garðar ska ha seglat runt Island, funnit att det var en ö och kallat det Garðarshólm. Han ska enligt sagorna bara ha varit kvar en vinter och norrmannen Ingólfur Arnarson räknas därför som förste nordbo att bosätta sig i landet när han år 874 uppges ha kommit till södra Island för att tre år senare bygga sig en gård i nuvarande Reykjavík.

År 930 tillkom Alltinget, världens äldsta folkrepresentation i ett självständigt land. Det var då en federation av små självstyrande hövdingedömen, som utgjorde fristaten Island. Den bestod till år 1262 då Alltinget beslöt underkasta sig den norske kungen. År 1380 föll Norge under danskt styre och det gjorde då även Island. Detta var ett förstadium till Kalmarunionen. Efter unionsupplösningen år 1536 blev Island ett danskt lydrike. Det handelsmonopol som infördes av Danmark fick tidvis förödande effekter för Island. Landet drabbades även av klimatförsämringar, epidemier och vulkanutbrott.

Under 1800-talet växte en nationalistisk rörelse fram bland islänningar i Danmark. Detta skedde samtidigt som nationalistiska rörelser växte sig starka i bland annat Norge och Finland som en del i det nationella uppvaknandet i hela Europa under 1800-talet. I samband med tusenårsjubileet år 1874 av Arnarsons ankomst erhöll Island en egen författning och Alltinget lagstiftande befogenheter. Landet erhöll år 1903 ett begränsat självstyre och erkändes år 1918 som en självständig stat i personalunion med Danmark. En månad efter den tyska ockupationen av Danmark i april 1940 besattes Island av brittisk militär som ett år senare ersattes av amerikanska soldater. Efter en folkomröstning i maj 1944 beslöt Alltinget att säga upp personalunionen med Danmark. Den 17 juni (nationaldag) 1944 utropade sig Island till en självständig republik.

Inrikespolitisk bakgrund

¹⁰ Islands Riksbank (Sedlabanki Íslands)

¹¹ Islands Riksbank (Sedlabanki Íslands)

Island regeras sedan december 2017 av en vänster-center-högerkoalition. Med fyra regeringar på tre år var trycket stort på de två största partierna; Vänstergröna och Självständighetspartiet, att ge landet en fungerande regering. Trots att partierna är varandras ideologiska motsats blev medborgarnas- och partiernas längtan efter politisk stabilitet avgörande. Tillsammans med det glesbygdsvänliga Framstegspartiet bildades en majoritetsregering som i regeringsförklaringen slog fast att Island skall vara en internationell förebild när det gäller jämställdhet, klimatmål, naturskydd och hållbar utveckling.

Under sitt första år har regeringen klarat sin primära uppgift; att ge landet politisk stabilitet. Regeringen har en tjänstgörande statsminister och två f.d, såväl ledaren för Självständighetspartiet, nuvarande finansminister Bjarni Benediktsson som ledaren för Framstegspartiet, infrastrukturminister Sigurður Ingi Jóhannsson var tidigare statsministrar. Den politiska framtiden för dessa tre är starkt sammankopplad med att regeringen överlever. Därtill är det kollektiva beslutsfattandet i regeringen inte obligatoriskt, som i Sverige, varje departement/parti har därmed stort mått av självständighet, en realitet som underlättar för den breda koalitionen att hålla samman.

Förklaringen till denna, för Island unika, höger-vänsterregering står att finna i bankkraschen 2008 som ledde till allvarlig misstro till samhällsbärande institutioner som banker, myndigheter och politiska partier. Island blev då sinnebilden för den moderna låneekonomins bräcklighet, då ett av världens rikaste samhällen sjönk ned i djupaste kris. Denna misstro genomsyrar, ännu idag helt det isländska samhället.

Islands inrikespolitik har länge dominerats av konservativa Självständighetspartiet. Vid nyvalet i april 2009 straffade dock väljarna partiet och Socialdemokraterna tillsammans med Vänster-gröna rörelsen kunde bilda en regering med egen majoritet, som regerade mandattiden ut. I kommunalvalet 2010 ledde missnöjet med de etablerade partierna till att nya partier blev störst i flera kommuner, bland annat i Reykjavik och Akureyri.

I ordinarie val till Alltinget i april 2013 blev emellertid ett äldre parti, Framstegspartiet, den stora röstvinnaren, främst på löften om lättnader för skuldsatta hushåll. Partiet fick lika många mandat som Självständighetspartiet och tillsammans kunde de bilda en koalitionsregering.

Vid presidentvalet 25 juni 2016 segrade Guðni Th. Jóhannesson. Han installerades den 1 augusti för en mandattid om fyra år.

Sedan statsministern och andra ledande politiker under våren 2016 utsatts för omfattande kritik med anledning av den så kallade "Panama-skandalen" ombildades regeringen och nyval hölls den 29 oktober. Efter rekordlånga regeringsförhandlingar bildades i januari 2017 en bräcklig trepartskoalition av traditionella Självständighetspartiet och de nybildade partierna Ljus Framtid

och Renässans i januari 2017. Denna regering blev den mest kortvariga i Islands historia och överlevde endast tio månader.

Segrare i 2018 års val blev Katrín Jakobsdóttir, avsevärt mer populär än sitt parti. Valet blev dock ett allvarligt bakslag för jämställdheten, då det nya Alltinget består av 39 manliga ledamöter och endast 24 kvinnliga.

I kommunalvalet i maj 2018 fick Självständighetspartiet 30,8% i Reykjavík, en ökning med 5,1 procentenheter från valet 2014. Då antalet ledamöter utökades från 15 till 23 fick Självständighetspartiet 8 ledamöter upp från 4 ledamöter som partiet hade innan. Socialdemokratiska alliansen (SD), som varit det största partiet i kommunen, fick 25,9% eller 6 procentenheter mindre än i förra valet. Trots det fick alliansen 7 ledamöter, istället för tidigare 5, pga. ökningen. SD, Piratpartiet, Renässans och Vänster gröna bildade majoritet med 12 ledamöter och Dagur B. Eggertsson (SD) fortsatte som borgmästare.

Opinionssiffrorna under hösten 2018 visar att Vänster gröna straffats hårdast av sympatisörer och väljare. Självständighetspartiet är vinnare i koalitionen och ligger idag högt över valresultatet. Socialdemokraterna har etablerat sig som näst största parti med ca 18 procent i opinionen.

Islands EU-politik

Island är medlem i EFTA sedan 1970 och deltar fullt ut i EES-samarbetet sedan 1994.

2009 överlämnade Island en ansökan om medlemskap till det dåv. svenska EU-ordförandeskapet. Island bedömdes uppfylla de politiska och ekonomiska Köpenhamnskriterierna och generellt ha god förmåga att införa unionens regelverk. Island fick kandidatlandsstatus redan 2010, bl.a. mot bakgrund av att landet genom sitt EES-medlemskap redan infört cirka två tredjedelar av EU-rätten. Inte oväntat blev fiske/jordbruk tillsammans med de finansiella frågorna de svåraste att hantera.

I regeringsförklaringen maj 2013 föreslog den nyvalda regeringen en paus i samtalen med EU, för att utvecklingen inom EU skulle utvärderas och att inga mer förhandlingar skulle ske innan en folkomröstning genomförts.

I februari 2014 presenterade dåvarande utrikesminister Gunnar Bragi Sveinsson (Framstegspartiet) Alltinget en resolution om att formellt återta medlemsansökan. Detta vållade protester och namninsamlingar på uppåt 60.000 namn (nästan en fjärdedel av väljarkåren). Det ledde också till en utbrytning ur Självständighetspartiet av en falang namnkunniga EU-positiva politiker i en ny gruppering kallad "Renässans" (isl.: Viðreisn) med sikte på valen 2017. Därefter återkallades förslaget. I mars 2015 valde regeringen istället att meddela Bryssel att man inte längre vill bli betraktad som

kandidatland. Detta är nu det ”modus vivendi” man lever med. Formellt har ansökan alltså inte återkallats.

Det starka EU-motståndet motiveras idag av att medlemskap skulle leda till förlorad kontroll över landets naturresurser, i synnerhet fisket. Flyktingkriserna och effekterna av ”Brexite” och Rysslandssanktionerna är andra avgörande faktorer. Oavsett sammansättning av partier betonar isländska regeringar ryggradsmässigt vikten av Islands goda relationer med EU, särskilt det samarbete som baseras på det drygt tjugoföråriga medlemskapet i EES-avtalet. Av den nyvalda regeringens regeringsförklaring framkommer att EU-frågan inte på något sätt kommer att aktualiseras under mandatperioden.

Utrikes- och säkerhetspolitik

Det nordiska samarbetet och NATO-medlemskapet är centrala aspekter av en utrikespolitik som annars upptar en relativt liten plats i den offentliga debatten, inkl. i media. Island är fast förankrat i FN, OSCE, Europarådet, OECD och i det europeiska samarbetet via EES-avtalet och Schengen-överenskommelsen. Island deltar också aktivt i andra multilaterala sammanhang, bl.a. i den Internationella valfångstkommissionen, i Nordatlantiska tonfiskrådet och andra marina organ. Island är vidare engagerat i Östersjösamarbetet och Arktiska rådet. Förr presidenten Grimsson startade 2013 ett sedan dess årligen välbesökt forum för Arktis-relaterade frågor, ”Arctic Circle”. Island bidrar vidare till olika fredsbevarande och fredsfrämjande civila uppdrag. Fokus i utrikespolitiken är att värna och främja mänskliga rättigheter, fredlig konfliktlösning och jämställdhet.

Island saknar eget militärt försvar. Grundvalen i säkerhetspolitiken utgörs istället av 1951 års bilaterala försvarsavtal med USA, medlemskapet i NATO samt ett numera alltmer intensifierat nordiskt samarbete. Som följd av ett förändrat geopolitiskt läge stängde USA basen i Keflavik i september 2006. Island har sedan 2007 överenskommelser med Norge och Danmark om bevaknings-/räddningssamarbete.

I mars 2017 undertecknade Island, Danmark, Finland, Sverige, Kanada, Ryssland och USA inom ramen för The Arctic Coast Guard Forum, ett uttalande om betydelsen av att tillsammans utveckla doktrin, taktik och informationsutbyte för att möjliggöra gemensamma räddningsoperationer i Arktis.

Övervakning av isländskt luftrum och havszoner sker periodvis årligen med flygplan från olika NATO-länder. Som ett resultat av ökad flyg- och undervattensverksamhet i regionen framgår ett behov av ökad NATO-verksamhet i Island i det amerikanska budgetförslaget i dec. 2017, bl.a. 14,4 milj. USD till ombyggnad av en hangar på den gamla Nato-basen vid Keflavik. Hangaren byggs om för att kunna ta emot flygplan av typen P8 Poseidon, som används för att övervaka ubåtar i Nordatlanten.

Ekonomi, näringsliv, handel och investeringar

Islands ekonomi bygger på tre huvudnäringar: turism, fiske och aluminiumtillverkning.

Landet hamnade 2008 mitt i den globala finanskrisen. Ekonomin var fram till slutet av 1980-talet både starkt reglerad och beroende av fiskerinäringen. På 1990-talet skedde vittgående strukturella reformer: avregleringar, privatiseringar samt inkomst- och bolagsskattesänkningar. Jämte Islands inträde i EES-samarbetet 1994 lade detta grunden för den näst efter Irland snabbaste tillväxten i OECD-området under decenniet därefter.

Islands snabba ekonomiska tillväxt och ökade levnadsstandard byggde på lån av utländskt kapital. Det lade grunden till en lika snabb som omfattande utlandsexpansion av landets nyprivatiserade banker och finansbolag. Kraftigt stigande priser på fastighetsmarknaden spädde på en höggradigt lånebaserad privatkonsumtion. I förening med väldiga investeringar i energiintensiva näringar och elkraftssektorn blev obalanserna i ekonomin allt värre.

Styrräntan höjdes som högst till 18%, vilket istället bidrog till ökad spekulation i ISK.

Synen på Islands ekonomi förändrades drastiskt efter bankkraschen. Avregleringar och privatiseringar utsattes för hård kritik mot brister i utformningen av regleringen och övervakningen av finanssektorn, samt kritik av hur framför allt privatiseringarna av bankerna hade genomförts.

Finanskrisen ledde till recession och lägre levnadsstandard. Arbetslösheten ökade och många hushåll blev djupt skuldsatta, bl.a. de som hade lån i utländsk valuta. Regeringen tvingades själv uppta stora lån till förstärkning av den tidigare närmast skuldfria statskassan, för att bättra på valutareserven och infria förpliktelser som följde med övertagandet av bankerna.

Isländska regeringar har sedan bankkraschen måst vidta både impopulära och tunga, men också framgångsrika, åtgärder för att normalisera läget och landets ekonomi. Det går också allt bättre för Island, med en BNP-ökning på i snitt 2,1% under de senaste tio åren, och för 2016 med hela 7,2%. Bl.a. har de nordiska lånen återbetalats och överenskommelser träffats med UK och Nederländerna i efterdyningarna av ICESAVE-frågan, som nu kan anses utagerad.

Inflationen är lägre än på många år, tack vare låg internationell inflation och en stabilare valutakurs. Den ligger också paritet med riksbankens mål på 2 %. Utfallet av löneförhandlingarna 2016 och 2017 har inneburit årliga lönehöjningar på över 7%, betydligt högre än förväntat. Penningflödena över landets gränser påverkades starkt av kapitalkontroller, som infördes vid finans-

kraschen 2008, men som nu i princip har avvecklats. Förhoppningen är att intresset för utländska investeringar ska öka och att de isländska pensionsfonderna på nytt investerar utomlands, helst mer än innan kraschen. På sikt skulle det minska risken för överhettning och bidra till att Island blir mer intressant för nyetablering och investeringar.¹² Samtidigt har den isländska kronan stärkts med 32% i förhållande till SEK sedan i september 2013.

Turistsektorn har gått om både fiskesektorn och aluminium i betydelse och är idag den klart största inkomstkällan, svarade för 42% av BNP 2017. Omkring 2,3 milj. turister besökte Island 2017, vilket är en ökning med ca 500 000 från året innan.

Fiskenäringens andel av BNP var 16% år 2017. Fiskbeståndet är välkött och genererar betydande exportinkomster. De stora tillgångarna på geotermisk energi och vattenkraft utnyttjas för diversifiering av ekonomin. Stora investeringar gjordes i början av 2000-talet i energiintensiv verksamhet, som aluminiumsmältverk och ferroksisel. Isländska företag är världsledande inom högteknologiska områden som bioteknik samt tillverkning av proteser och genteknik.

Island är trots ringa befolkning en inte obetydlig exportmarknad. Sveriges export till Island 2017 uppgick till ca 3,3 mdr. SEK, eller 0,02% av den totala exporten (1306 mdr. SEK). Det motsvarade samtidigt ca. 4,1% av Islands import. Största svenska varugrupper var kemiska produkter, verkstadsprodukter, maskiner och telekomutrustning. Sveriges import från Island är fortfarande blygsam: ca 256 milj. SEK, d v s 0,02% av svensk import (på totalt 1 313 mdr. SEK) och 0,6% av Islands export. Importen består främst av fiskeprodukter, papper och avfall för återvinning.

Med undantag för H&M, som etablerade sig under 2017, finns inga större svenska direktinvesteringar i Island. Däremot drivs flera svenska företag på franchising basis (IKEA, Lindex, Polarn&Pyret och Indiska). Isländska banker och företag har tidigare gjort investeringar i Sverige, främst inom finanssektorn, i fastigheter samt service- och transportsektorn. Flera av dessa avvecklades i finanskrisens kölvatten. Den isländska börsen ingår i NASDAQ/OMX-gruppen.

Islands förbindelser med Sverige

Sveriges ambassad upprättades år 1944. Detta föregicks av en period med officiell representation på lägre nivåer. Idag finns tre svenska honorärkonsulat: Húsavík, Seyðisfjörður och Ísafjörður (delat med Norge). En Svensk-isländsk handelskammare finns i Reykjavík medan "Business Sweden" i Köpenhamn har det primära ansvaret för exportinformation/-främjande avseende Island.

Island har ambassad och sju honorärkonsulat i Sverige. (Islands ambassad i Washington är belägen i "House of Sweden" och i Berlin finns alla de fem nordiska samlade på en plats).

Våra länder har förtroendefulla relationer och ett tämligen omfattande officiellt besöksutbyte äger rum särskilt inom ramen för det nordiska samarbetet.

Senaste svenska statsbesök ägde rum 2004 i samband med 60-årsdagen av Islands självständighet. Tio år senare (sommaren 2014) besökte även kronprinsessparet Island. Vid Nordiska Rådets (67:e) möte i Island hösten 2015 deltog sex svenska ministrar och ett 25-tal svenska parlamentariker. Även andra svenska besök och program med kulturpersonligheter, politiker, tjänstemän m.fl. genomförs kontinuerligt men logistiken, d v s de rätt begränsade flygmöjligheterna, blir ibland ett hinder i planeringen.

Samråd i internationella frågor sker rätt ofta, antingen bilateralt eller i nordisk (-baltisk) kontext. Våra länder har ofta en samsyn i sakfrågor som exv. humanitära/mänskliga rättigheter, fredlig konfliktlösning och jämställdhetsfrågor.

Under 2017 besökte drygt 56 000 svenskar Island, medan antalet isländska övernattningar i Sverige översteg 33 000. Antalet isländska medborgare folkbokförda i Sverige var 4 649, medan drygt 330 svenskar idag är folkbokförda i Island. Många fler vistas dock i Sverige resp. Island under en period för bl.a. studier eller arbete, utan att folkbokföra sig.

Under 2016 studerade 70 svenskar vid landets tre största universitet. Läsåret 2016/17 fick 117 svenska medborgare studiestöd för studier vid isländska universitet. Under våren 2016 hade 275 isländska medborgare studiestöd för högskolestudier i Sverige. Isländska barn- och ungdomar visar på ökat intresse för att läsa svenska språket istället för exempelvis danska, från cirka 80 för några år sedan till dagens 250. Skolverket beviljar årligen visst ekonomiskt stöd till svenskundervisning i Island på såväl grundskole- som gymnasie- och högskolenivå.

Det finns flera svensk-isländska vänföreningar i Sverige, och många svenska städer har vänorter i Island, verksamheten är dock idag mycket blygsam. Det finns ett ganska stort antal (ca 175) pensionärer som arbetat i Sverige men återvänt på gamla dagar.

De isländska framgångarna i EM 2016 var en både storartad och uppskattad avslutning av Lagerbäcks roll inom Islands fotboll. Flera svenska dam- och herrlag har isländska spelare. Fotbolls VM 2018 dit både Sverige- och Island kvalificerat sig är ett unikt tillfälle att fördjupa detta idrottsutbyte.

Svenska Föreningen firade 2015 60-årsjubileum i Nordens Hus med ett hundratal medlemmar.

I Húsavík har det arrangerats svenskdagat till åminnelse av vikingen och långfärdssegelaren Garðar Svavarsson, den "sveason" som omkr. år 870 landsteg där samhället nu är beläget.

Vid statsbesöket 2004 överlämnades en omfattande svensk glasgåva som numera förvaras på Designmuseet i Gardabær. Flera av föremålen visades senast på ett par kulturhus i Reykjavík under "Svenska dagar" i samband med kronprinsessparets besök 2014. I juli 2007 överlämnades ett stort antal gamla isländska föremål från Nordiska Museet till Islands Nationalmuseum för permanent förvaring.

En av Sveriges regering år 1994 inrättad Svensk-isländska samarbetsfond ger bl.a. bidrag för resor för kulturellt samarbete.

Den svenska regeringen har bidragit till en elektronisk isländsk-svensk/skandinavisk ordbok (ISLEX). Denna webbaserade ordboken invigdes officiellt den 16 november 2011 vid en ceremoni i Nordens hus i Reykjavík.

Den 20 april 2017 invigs "Vigdis Internationella Center för multilingvistik och interkulturell förståelse" till f.d. presidenten Vigdis Finnbogadóttirs ära. Svenska Riksbankens Jubileumsfond är en av sponsorerna.